ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента
Заєць Світлани Сергіївни
на дисертацію Рябкиної Лідії Миколаївни
„Соціально-виховна діяльність шкіл-інтернатів першої половини XX століття”, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

Актуальність дослідження Рябкиної Л.М., що присвячено проблемі соціально-виховної діяльності шкіл-інтернатів першої половини XX століття, зумовлена насамперед змінами, які відбуваються в нашому суспільстві. Економічна нестабільність, безробіття, трудова міграція, криза інституту сім`ї, стратифікація нашого суспільства призводять до збільшення негативних тенденцій, які впливають на розбудову системи роботи інтернатних закладів в Україні. Немає сумніву, що це важлива проблема соціально-педагогічної науки. Сьогодні існує дуже потужна нормативно-правова база захисту дітей-сиріт в нашій країні, але досвід, накопичений науковцями та практиками в організації шкіл-інтернатів минулого століття не вивчався, або досліджувався хаотично. Тому, проблема заявлена дисертанткою є своєчасною та необхідною для удосконалення соціально-виховної діяльності в інтернатних закладах в сучасних соціально-економічних умовах

Підсилюється значущість дослідження й наявними суперечностям : між збільшенням кількості дітей сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, і реальним станом розробки змісту, форм і методів організації соціально-виховної діяльності в школах-інтернатах; між накопиченим у вітчизняній думці цінним досвідом соціально-виховної роботи з дітьми-сиротами і недостатнім його творчим застосуванням у сучасних умовах.

З огляду на це, а також через відсутність у вітчизняній теорії та практиці соціально-педагогічної діяльності цілісного педагогічного дослідження щодо об’єктивної оцінки і творчого осмислення досвіду соціально-виховної діяльності шкіл-інтернатів першої половини XX століття,

актуальність рецензованої дисертації не викликає сумнівів. А отже, дослідження Л.М. Рябкиної ми вважаємо своєчасним і корисним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Роботу Лідії Миколаївни Рябкиної виконано в межах комплексної наукової теми „Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення" (державний реєстраційний номер 0115U003305) кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Державного вищого навчального закладу „Донбаський державний педагогічний університет".

У дисертації відповідно до вимог обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету і завдання, конкретизовано об'єкт, предмет і методи дослідження, презентовано його теоретико-методологічні основи, наукову новизну та практичну цінність.

Репрезентативною й достатньою є джерельна база дисертаційної роботи, яка включає архівні матеріали, що зберігаються у Центральному державному історичному архіві України, Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, Державному архіві Донецької області, Державному архіві Харківської області, публікації педагогічної періодики та роботи українських педагогів і діячів освіти першої половини XX століття, матеріали сучасних підручників та посібників з історії вітчизняної педагогіки, соціальної педагогіки, дисертацій та авторефератів, збірників наукових праць, монографій.

Слід наголосити, що дисертанткою було ретельно вивчено, проаналізовано та використано для обґрунтування висновків урядові документи досліджуваного періоду, законодавчі акти, постанови, накази, директивні листи Міністерства освіти СРСР, розпорядження ВУЦВК та РНК України.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження. Достовірність наукових положень та висновків дисертації забезпечується теоретичною та методологічною основами дослідження, застосуванням комплексу загальнонаукових та історичних методів наукового дослідження,

широким використанням історико-педагогічної літератури, всебічною апробацією результатів дослідження.

Основні наукові результати дисертації. На основі вивчення та аналізу наукової літератури дисертантка здійснила цілісний аналіз теорії та практики організації соціально-виховної діяльності інтернатних закладів першої половини XX століття; схарактеризувала зміст, форми та методи соціально-виховної діяльності інтернатних установ досліджуваного періоду; окреслила перспективи їх використання в процесі подальшого реформування, удосконалення й оптимізації соціально-виховної діяльності в школах-інтернатах у сучасних умовах.

Заслуговує на позитивну оцінку виважений підхід дисертантки щодо вивчення стану розробки досліджуваної проблеми, що стало науковим підґрунтям, спираючись на яке, розв'язано завдання дослідження.

Аналізуючи теоретичні аспекти проблеми дослідження, авторкою доведено, що на процес становлення та розвитку соціально-виховної діяльності закладів інтернатного типу першої половини XX століття здійснювали вплив політичні, соціальні, економічні перетворення в державі, що позначилися на всіх ланках системи народної освіти України.

Узявши за підставу політичні та соціально-економічні умови розвитку суспільства у досліджуваний період, етапи становлення та розвитку соціально-педагогічної науки, динаміку обсягів та характеру безпритульності, Л.М. Рябкина виокремила чотири етапи становлення та розвитку соціально-виховної діяльності закладів інтернатного типу досліджуваного періоду. На першому етапі (1900 – 1916 рр.) соціально-виховна характеризувався поєднанням державних форм опіки над знедоленими дітьми (заклади Відомства Імператриці Марії) з установами, якими займалася громадськість (земства, губернські та повітові попечительства, благодійні й доброчинні товариства, приватні особи). Другому етапу (1917 – перша половина 30-х рр. XX ст.) був притаманний активний пошук шляхів боротьби з дитячою безпритульністю, визначення

мети й завдань соціального виховання, започаткування широкої мережі закладів для різних категорій дітей, розробка змісту соціально-виховної діяльності установ інтернатного типу. Для третього етапу (друга половина 30-х рр. – 1945 р.) характерне інтенсивне накопичення практичного досвіду соціально-виховної діяльності інтернатних закладів. Четвертий етап (1946 – 1956 рр.) пов'язаний з розширенням мережі закладів інтернатного типу, з використанням уже відомих і розробкою нових та пошуком шляхів збагачення напрямів, форм, методів соціально-виховної діяльності інтернатних закладів.

Слід позитивно оцінити другий розділ дисертації, який присвячено аналізу практики соціально-виховної діяльності інтернатних закладів досліджуваного періоду. У зв'язку з цим виокремлено основні напрями, форми та методи соціально-виховної діяльності першої половини XX століття.

До переваг роботи Л.М. Рябкиної вважаємо необхідним віднести визначення нею поняття соціально-виховної діяльності на основі співвіднесення понять „соціальне виховання", „соціальне середовище", „соціально-педагогічна діяльність". У контексті дисертаційного дослідження соціально-виховна діяльність розглядається як професійну, метою якої є соціалізація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах соціальних інститутів виховання, а саме – інтернатних закладів.

Позитивно оцінюємо також проведений дослідницею критичний аналіз історико-педагогічного досвіду організації соціально-виховної діяльності інтернатних закладі України першої половини XX століття, адже наукове вирішення сучасних проблем неможливе без критичного осмислення вітчизняної педагогічної спадщини.

Зіставляючи загальні висновки із завданнями дослідження, констатуємо, що поставлену в роботі мету досягнуто, а це є необхідною умовою завершеності дисертації. Висновки, зроблені на основі отриманих

дослідницьких результатів, не викликають сумніву та становлять інтерес як для науки, так і для практики.

Значущість результатів дослідження для науки і практики. Не викликає сумніву практичне значення результатів дисертаційної роботи. Його теоретичні та практичні положення слугуватимуть підґрунтям для подальших історико-педагогічних та педагогічних досліджень різних аспектів проблеми соціального виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; будуть корисними в навчально-виховному процесі сучасних шкіл-інтернатів і практичній діяльності педагогів, психологів, соціальних педагогів,соціальних працівників тощо.

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях. Хід і висновки проведеного дослідження досить повно відображено у 10 одноосібних публікаціях, із них- 5 у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому виданні, 4 – у збірниках матеріалів конференцій.

Автореферат у повній мірі віддзеркалює основний зміст дисертації і достатньо повно відображає сутність і результати виконаного дослідження.

Зміст дисертації, її завершеність і оформлення. Вважаємо, що здобувачка на основі всебічного і глибокого аналізу проблеми розробила логічну структуру дисертаційного дослідження. Робота, загальний обсяг якої складається з 213 сторінок, з яких основного тексту – 159 сторінок, складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків і за структурою відповідає діючим вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи; подано джерельну базу роботи; розкрито наукову новизну й практичне значення отриманих результатів; наведено дані про апробацію одержаних результатів; схарактеризовано структуру й обсяг дисертації. У першому розділі виявлено ступінь розробленості проблеми дослідження в педагогічній теорії, здійснено

ретроспективний аналіз становлення та розвитку інтернатних закладів України, охарактеризовано їх типи та особливості функціонування. У другому розділі розкрито зміст соціально-виховної діяльності інтернатних закладів у досліджуваний період; охарактеризовано основні форми й методи його реалізації.

Дискусійні положення та критичні зауваження до дисертаційної роботи. В цілому, оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження Л.М. Рябкиної, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. На нашу думку, у п. 1.2. доцільно визначити сутнісну характеристику поняття «розвиток соціально-виховної діяльності шкіл-інтернатів».

2. Дисертаційна робота виграла, якщо б окремий параграф було присвячено історіографії проблеми та аналізу джерельної бази дослідження.

3. У параграфі 1.3., характеризуючи особливості функціонування інтернатних закладів першої половини XX століття, значна увага приділяється роботі організацій дитячого самоврядування. При цьому функції педагогічного колективу висвітлені не в повній мірі.

4. Обґрунтовуючи періодизацію становлення та розвитку соціально-виховної діяльності інтернатних закладів у соціально-педагогічному просторі першої половини XX століття, авторка в якості однієї з підстав для виокремлення етапів використовує нормативні документи досліджуваного періоду. На жаль, в авторефераті (с. 7-9) ніяких коментарів з цього приводу немає.

Проте, висловлені зауваження та побажання не є принциповими та суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження. У цілому, вони не знижують вагомої теоретико-практичної значущості результатів дисертаційної роботи Л.М. Рябкиної, яка виконана на високому науково-практичному рівні.

Загальний висновок. Отже, дисертація Л.М. Рябкиної **„Соціально-виховна діяльність шкіл-інтернатів першої половини XX століття"** є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає пп. 9, 11, 12, 13 „Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р.), а її авторка – **Лідія Миколаївна Рябкина** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи Уманського
державного педагогічного університету
імені Павла Тичини ..... С.С. Засць

ОСОБИСТИЙ ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
Завідувач канцелярії УДПУ
200 р

Ректор О.І. Безлюдний